

5. Salamov Sh. G'oyalar jangi XIX-XX asr Turkiston va Janubiy Kavkaz. -T.: Istiqlol nuri. 2017.

REZYUME. Ushbu maqola XX asr boshlarida jadidlar harakati davridagi o'zbek dramaturgiyasining milliy teatr san'ati shakllanishi va rivojlanishidagi o'rni hamda nazariy asoslarini tahlil qiladi. Maqola jadidlar yaratgan dramaturgiyaning yevropa tipidagi yangi o'zbek teatriga mustahkam asos bo'lganligini va bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab turganligi haqida muhim xulosalar beradi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье анализируется роль и теоретические основы узбекской драматургии периода джадидского движения в начале XX века в формировании и развитии национального театрального искусства. В статье делается вывод о том, что драматургия, созданная джадидами, стала прочной основой для нового узбекского театра европейского типа и до сих пор сохраняет свою актуальность.

SUMMARY. This article analyzes the role and theoretical foundations of Uzbek drama during the Jadid movement in the early 20th century in the formation and development of national theatre art. The article concludes that the drama created by the Jadids served as a solid foundation for the new European-style Uzbek theatre and still retains its relevance today.

KINO KÓRKEM ÓNERINIŇ ZAMANAGÓY MEDIADAĞÍ ORNÍ

Tajadinova Guljaxon – *filologiya ilimleri bo'yinsha filosofiya doktori (PhD)*

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

Tayanch so'zlar: zamonaviy media, ijtimoiy ong, madaniyat, qadriyat, mediasavodxonlik, kino tili, tasvir.

Ключевые слова: современные медиа, общественное сознание, культура, ценности, медиаграмотность, язык кино, изображение.

Key words: modern media, public consciousness, culture, values, media literacy, film language, image.

Zamanagóy mediada kino kórkem óneri jámiyetlik sananı qáliplestiriv, mádeniyat hám qádiriyatlarğa tásir kórsetiw, sonday-aq, kewil ashlar hám auditoriyaga emociionallıq tásir kórsetiwde kúshli qural wazıypasın atqaradı. Sonın menen birge kino kórkem óneri kewil ashlar, tağı da bilimlendiriw hám emlew wazıypaların atqaradı, haqıyqatlıqtı sáwlelendiredi, illyuziyalar jaratadı, mádeniy ózgesheliklerdi sáwlelendiredi, hátteki ózgerislerge ilham beredi. Kino til hám mádeniy tosqnıqlardı jeńip ótip, dúnyadağı millionlağan adamlarğa óz ideyaların jetkerip bere alatuğın medialardıń áhmiyetli bólegi bolıp esaplanadı.

Media kórkem óneriniń tiykarğı rolleriine toqtap ótpekshimiz. Birinshiden kino jámiyetlik sananı qáliplestiriwde tiykarğı orındı iyeleydi. Kino áhmiyetli sociallıq mashqalalardı kóterip, olardı talqılawga usınıs etiw arqalı adamlardıń kózqarasları hám dúnyaga kózqarasların qáliplestiriwge uqıplı. Mısalı, «Qaraqalpaqfilm» kinostudiyasında súwretke alınğan «Dárya teńizge quymağı dárkar» hújjetli filmi arqalı suw mashqalasın kóterip shıǵıp, hátte, Orta Aziya xalıqlarına suwdı tejep jumsaw bo'yınsha usınıslardı qoyadı.

Media kórkem óneriniń jáne bir tiykarğı rolleriniń biri - mádeniy sáwlelendiriw hám jetkeriw: Kino arqalı ótmish áwladlar tariyxı hám mádeniyatın úyreniw, zamanagóy tendenciylar hám qádiriyatlardı baqlaw múmkin. Qaraqalpaq kino rejissyorlarınıń biri Damir Abdimuratovtıń rejissyorlıq hám scenariylik jumıslarınıń baslı teması mádeniy hám etnografiyalıq baǵdarda sáwlelendiriledi. Onıń avtorlıǵındağı kinolar arqalı ótmish tariyxı hám mádeniyatı menen qádiriyatlardı úyreniwimiz múmkin. Mısalı, «Otjaǵar», «Tulımshaq», «Betashar», «Háwjar» hújjetli filmleri arqalı zamanagóy tendenciylar hám qádiriyatlardı baqlaw múmkin.

Emociionallıq tásirine toqtap ótsek, filmler keń túrdegi sezimlerdi keltirip shıǵaradı, tamashagóylerge óz qorqınıshları, arızları hám stresslerin jeńiwge járdem beredi, sonday-aq, kóplegen adamlar ómirlerin "jasap ótiw" imkaniyatın beredi. Rejissyor T.Qálimbetovtıń «Nur izlep» hújjetli kinosı film qaharmanınıń arız- úmiti arqalı tamashagóyge isenim baǵıshlaydı. Film qaharmanı qandayda basınan ótken qıyınshılıqların jeńip ótiwi isenimli ashıp beriledi. Bilimlendiriw hám emlew wazıypası: Kino kórkem óner terapiyasında ózin-ózi biliv, sonday-aq, shaxstı rawajlandırıw, mádeniy

xabardarlıqtı arttırıw hám háreketke túrtki beriw quralı sıpatında qollanıladı. Kinoterapiya - filmlerdi kóriw hám talqılaw arqalı ózin-ózi úyreniw, jeke ósiw hám psixologiyalıq mashqalardı sheshiw usılında ámelge asırılátuǵın art-terapiyanıń tán alınǵan usılı. Ózbek filmleri de milliy mádeniyat, tariyx hám sociallıq qádiriyatlardı ózinde sáwlelendiriw menen bul wazıypalardı orınlawda úlken imkaniyatlardı iye.

Ózbek filmlerinen mısıl keltirsek, tereń emlew hám bilimlendiriw potencialına iye ózbek filminiń ayqın mısallarınan biri rejissyor Yolqın Tychievtiń "Faridaniń eki mın qosıǵı" (2020) tariyxıy draması bolıp tabıladı.

Film tamashagóydi XX ásirniń baslarında, tereń sociallıq hám siyasiy ózgerisler dáwirindegi Orta Aziya ortalıǵına alıp kiredi. Bas qaharman dástúriy turmıs tárizindegi ózgerislerge dus kelip, óz qádiriyatların qayta kórip shıǵıwǵa, jańa turmısqa beyimlesiwge májbúr boladı. Bul tamashagóyge óziniń turmıslıq krizislerin, iykemlesiwshelik hám ishki resurslardı izlew zárúrligin túsiniwge járdem beriwı múmkin.

Ǵalaba kommunikaciya quralları degende kino óziniń ǵalabalıq qamtıp alıwı hám tartımlılıǵı menen geografıyası hám tiline qaramastan, úlken auditoriyaǵa bir pikirdi jetkerip bere alatuǵın tiykarǵı ǵalaba xabar qurallarınan biri bolıp esaplanadı. Jas áwladtıń shaxsı hám qádiriyatların qalıplestiriwde kino úlgi hám tárbiya dáreǵi sıpatında úlken áhmiyetke iye.

Kino kórkem óneri zamanagóy media tarawında tiykarǵı hám kóp qırlı rol atqarıp, tek ǵana kewil ashar dárek sıpatında emes, al sociallıq-mádeniy tásir kórsetiw, dúnyaǵa kózqarastı qalıplestiriw hám jańa media formatlar menen integraciyaalasıwdıń qúdiretli quralı sıpatında da xızmet etedi.

Kino til hám mádeniy tosınlıqlardı jeńip óte alatuǵın, belgili bir ideya hám xabardı bir waqıttıń

ózinde millionlaǵan adamlarǵa jetkere alatuǵın úlken qamtıp alıwǵa iye. Kino sanaatı konvergenciya processleri arqalı basqa media sektorları menen jedel birge islesedi.

Kino elementleri (kadr, montaj, rejissura) jurnalistika hám televideniyege tıǵız kirip bardı, kinonıń ózi bolsa dástúriy teatr hám ádebiyat usılların ózlestiredi. Sanlı dáwirge beyimlesiwde striming platformaları hám onlayn kinoteatrlardıń payda bolıwı menen kino jáne de arzan hám individuallastırılǵan túrge endi. Sanlı platformalar tamashagóyler ushın kontent tańlaw shegaraların keńeytti, original joybarlar islep shıǵarıwdı xoshametledi hám erkin avtorlarǵa ózlerin kórsetiw imkaniyatın berdi.

Mediasawatlılıqtı qalıplestiriwde kino úlken kúsh sanaladı. Internette kino menen óz ara baylanısw (filmler haqqındaǵı jańalıqlar, sholıwlar) auditoriyanıń media mádeniyatı hám mediakompetentligin qalıplestiriwge járdem beredi. Sociallıq-mádeniy hám psixologiyalıq tásiiri qaraqalpaq filmleri mısasında tallaw júrgizgenimizde sociallıq-mádeniy turmısın sáwlelendiriwshi filmleri menen birge ekologiyalıq temadaǵı filmlerdiń insaǵa psixologiyalıq tásiiri joqarı ekenligin kóriwimiz múmkin. Filmler jámiyettiń aynası bolıp, onıń oyları, arızıw-nietlerin sáwlelendiredi. Olar tamashagóylerge ózine sırttan qarawǵa, shaxstı rawajlandırıwǵa, mádeniy xabardarlıǵın arttırıwǵa, kóplegen ruwxıy keshirmelerdi basınan ótkeriwge járdem beredi, bul bolsa olardı ǵalabalıq sanasına tásir etiwdiń áhmiyetli quralına aylandıradı.

Juwmaq sıpatında sonı aytıwımız múmkin, zamanagóy media tarawında kino óz áhmiyetin joǵaltıp atır, kerisinshe, jańa sanlı ortalıqqa integraciyaalanıp, jámiyetlik sana-sezim hám mádeniyatqa tásir kórsetiwde ózine tán qábiletin saqlap qalmaқта.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. X.Abulqosimova "Kino san'ati asoslari" Toshkent-2007.
2. M.Aliev "Kino asoslari" Toshkent "Oqituvchi", 1993
3. Borisov Sergey texnologiya sozdaniya dokumentalnogo filma. M: Aspekt press, 2018. 92 b.
4. H., Muhamedaliev. "Scenariyavislik mahorati". – Toshkent. "Musıqa". 2009 y.
5. A. Isohov. «Kinematografiya tarixi». Toshkent, 2019-y. 311-b.
6. G. Tajadinova. «Ekologiya temasındaǵı hújjetli filmler publicistikası», monografiya. – Nokis. «Avangard-Baspa». 2024– 136-b.

REZYUME. Maqolada kino san'atining zamonaviy mediadagi o'rnini haqida fikr yuritiladi va tahlil qilinadi. Media san'atining asosiy rollariga to'xtalib o'tildi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается и анализируется роль киноискусства в современных медиа. Были рассмотрены основные роли медиа-искусства.

SUMMARY. The article examines and analyzes the role of cinema in modern media. The main roles of media art were considered.